

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ім. Г. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ» ім. І. СІКОРСЬКОГО

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ XII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ»**

м. Харків, 25 жовтня 2024 р.

**Харків
2024**

УДК 316.05

Л 93

Затверджено до друку Вченою радою Українського державного університету залізничного транспорту (протокол № 8 від 25.10.2024 р.)

Головні редактори:

Панченко С. В., доктор технічних наук, професор, академік Транспортної академії України, в. о. ректора Українського державного університету залізничного транспорту

Андрущенко В. П., доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Редакційна колегія:

Абашинік В. О., д-р філос. наук, професор

Вельш Вольфганг, габілітований доктор філософії, професор

Каграманян А. О., канд. техн. наук, доцент

Коростельов Є. М., канд. техн. наук, доцент

Лях В. В., д-р філос. наук, професор

Новіков Б. В., д-р філос. наук, професор

Панченко В. В., канд. техн. наук, доцент

Соломніков І. В., канд. екон. наук, доцент

Толстов І. В., канд. філос. наук, доцент

Людина, суспільство, комунікативні технології: матеріали XII Міжнар. наук.- практ. конф. 25 жовтня 2024 р. / відп. за випуск І. В. Толстов. — Харків: УкрДУЗТ, 2024. — 217 с.

УДК 316.05

2. Головаха Є. І. Ціннісні засади і бар'єри модернізації в Україні. Ціннісна складова модернізаційних процесів у сучасному соціумі України: колективна монографія. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2014. С. 83–96.

*ТАРАРОЄВ Я. В., д-р філос. наук, професор,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна*

КАПІТАЛІЗМ І ПРОБЛЕМА РЕСУРСІВ, ЕНЕРГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Капіталізм є динамічною прогресивною соціальною системою, що стимулює розвиток суспільства в напрямі зростання населення, прогресивного розвитку технологій, збільшення населення споживання товарів і послуг. Для реалізації цих цілей необхідні матеріальні ресурси, насамперед енергетичні, тому що будь-яка діяльність із матеріальної зміни світу, виробництва товарів і послуг, створення соціальних структур передбачає виконання роботи (як фізичної величини), що так само потребує енергетичних витрат. Необхідні ресурси людське співтовариство вилучає з природи, витрачаючи для цього ресурси, передусім енергетичні. Розвиток нових технологій стимулює пошук нових видів і типів ресурсів. Відкриття і освоєння цих видів ресурсів - складний процес, що потребує певних темпоральних та енергетичних витрат, визначених об'єктивними властивостями доступності цих ресурсів і суб'єктивними соціально-економічними та культурними чинниками. Як приклад можна навести енергетичний ресурс падаючої води, що почали активно освоювати в епоху еллінізму, а пізніше і з розквітом Римської імперії, проте з кризою Римської імперії в освоєнні цього джерела енергії стався сильний відкат. І тільки з переходом до Середньовіччя почався поступовий розвиток використання енергії падаючої води з розширенням функцій не тільки на виробництво борошна, але й інші види робіт і нові технологічні рішення. Саме ця енергетична основа дала початковий імпульс масового виробництва та індустріального світу, тобто промислового капіталізму. Для розвитку капіталістичного способу виробництва потрібні були нові ресурси, насамперед джерела енергії та матеріали, що стимулювало їх пошук і впровадження. З урахуванням того, що технологічний рівень часів становлення індустріального капіталізму був невисокий, ці ресурси мали бути легко доступними, тобто відносно дешевими в енергетичному та

грошовому вираженні. Саме ця дешевизна давала змогу зберігати відносно невисоку собівартість і відповідно вартість, стимулюючи тим самим масове споживання, щоб отримувати досить високий прибуток капіталістам, і цикли капіталістичного виробництва. Однак із часом доступність використовуваних ресурсів природним чином погіршувалася, відповідно їхні собівартість і вартість зростали, що зменшувало прибуток і зменшувало споживчий попит, що у свою чергу призводить до рецесії світової економіки та наслідків у вигляді зменшення темпів зростання, скорочення інвестицій, можливо часткового уповільнення зростання населення.

Зрозуміло, що цей процес вичерпання легкодоступних ресурсів матиме негативні наслідки як для капіталістичної економічної системи, так будь-якої економіки. Сам процес вичерпання легкої доступності означає, що витрати енергії, а отже, і праці, зростають незалежно від принципів організації економічної діяльності, однак ми повинні запитати, яка економічна система більш адаптивна до цієї ситуації. Ефективність капіталістичної системи зумовлена здатністю цієї системи забезпечувати високу концентрацію матеріальних ресурсів за короткий час шляхом залучення широких верств населення і в процес виробництва, і в процес споживання. Однак це можливе лише в разі легкодоступних, тобто дешевих ресурсів. Якщо їхня доступність падатиме, а ціна зростатиме, споживання звужуватиметься, і процес концентрації ресурсів уповільнюватиметься. У межах капіталістичної системи - це зменшення прибутку за певний проміжок часу. Цілком імовірно, що технологічний прогрес загалом триватиме, проте він буде нелінійний і суттєво розтягнутий у часі (як було в докапіталістичну епоху, досить згадати, що перехід від полювання та збирання розтягнутий на кілька тисяч років, та й становлення капіталізму як світової системи відбувалося кілька століть), і його важливим чинником буде часовий проміжок між вкладенням коштів і їхньою окупністю. Можна висунути припущення, що капіталістичний спосіб концентрації ресурсів і спосіб виробництва, заснований на інституті приватної власності коштом виробництва, буде ефективний у разі, якщо цей проміжок становить максимум 0,1-0,2-0,3 людського життя. Жоден капіталіст (приватний інвестор) не вкладатиме фінансові кошти у «справу», заздалегідь знаючи, що прибуток від цього вкладення він отримає через півжиття, а то й більше. Для ситуації вичерпання легкодоступних ресурсів суттєво зростає роль певних соціальних інститутів. Одним із таких інститутів є інститут держави. Саме інститут держави в умовах підвищення енергетичної, а отже, і грошової вартості ресурсів потенційно здатний забезпечити накопичення та концентрацію ресурсів протягом часу, який можна порівняти з людським життям або навіть набагато більше. Зрозуміло, ця здатність не абсолютна, визначена суб'єктивними, культурно-історичними,

ментальними чинниками. Вона буде різна в кожній сучасній державі і майбутній. Це своєрідна «гра в довгу», і не всі сучасні держави здатні до цього. Але можна припустити, що ті спільноти і держави, хто освоїть цю «гру», зможуть ефективно пристосуватися до ситуації зменшення доступності ресурсів і забезпечити нехай і повільний, але поступовий розвиток.

*ТИТАР О. В., д-р філос. наук, доцент,
АЛІМОВА В. М., здобувач вищої освіти
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ЧУЖІСТЬ, БЛИЗЬКІСТЬ ТА ІНШІСТЬ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ АНТРОПОЛОГІЇ

Сучасна філософська антропологія оперує поняттями схожості, іншості, інакшості. Найбільш відомі теоретики іншості – Ж.-П. Сартр, Е. Левінас, Б. Вальденфельс. Останній розширює поняття Іншого і вводить поняття Чужості як можливої характеристики Іншого. Вальденфельс не тільки став основним теоретиком Чужості [1, 2, 4, 5], але й виступив як філософ, який глибоко розуміє сучасну соціально-етичну проблематику, сучасне мистецтво, не залишився стороннім у питаннях російсько-української війни [5], зайнявши чітку ідеологічну позицію прибічника європейських цінностей.

Мета – розглянути чужість, близькість та інакшість у контексті концепції Вальденфельса як прикладу можливої феноменології сучасного мистецтва. Чужість у концепції Вальденфельса – це то, ще не підлягає фіксації, це місце, «де мене немає і не може бути» [2]. Звідси походить наша метафізична тривога – коли щось ми не можемо визначити, то таке явище нас найбільше лякає, водночас те, що нас лякає, нас і приваблює, звідси популярність і трилерів, і казкових сюжетів. Те, що є дивним, неповсякденним, на думку Вальденфельса, до якої ми приєднуємося, викликає певний збій інтенціональності, близькості, а отже, можливість когнітивного пошуку. Можливість цього пошуку полягає в тому, щоб по-новому відтворити у сфері Чужого свій порядок, освоїти чужість через іншість. Тим самим респонзивна феноменологія Вальденфельса говорить про встановлення себе через визнання іншого, ми визнаємо найбільш узагальнений неантропоморфний образ Чужого.

Респонзивна феноменологія Вальденфельса була запропонована як альтернатива традиційній феноменології за умови, що інтенціональність чужості

Наукове видання

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО,
КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ XII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

25 жовтня 2024 р.

Відповідальність за редагування та достовірність інформації несуть автори робіт.

Відповідальний за випуск Толстов І. В.

Підписано до друку 25.10.2024 р.
Умовн. друк. арк. 13,5. Тираж . Замовлення № .

Художнє оформлення Л.І. Мачулін

Свідоцтво про держреєстрацію: сер. ХК №125 від 24.11.2004

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,

61050, Харків-50, майдан Фейсбаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.